

ARAŞTIRMA NOTU

Türkiye’de Medya İşletmelerinin Yayın İlkelerinin Basın Özgürlüğü Bağlamında İncelenmesi

Gizem ÖZERMİŞ*

Giriş

Türkiye’de gazetecilik mesleği üzerine yapılan çalışmaların önemli bir bölümü basın özgürlüğü ve gazetecilerin hak ve sorumlulukları üzerine gerçekleştirilmiştir. Basın özgürlüğü kavramı genel anlamıyla haber alma ve ifade özgürlüğünün yanı sıra aynı zamanda muhabirin özgürlüğü olarak da algılanmaktadır. Nitekim Türkiye’de gazetecinin bir medya kuruluşunda fikir işçisi olarak çalışması gerektiği yasalarla belirlenmiştir. Ayrıca gazetecilikle ilgili resmi bir kabul içeren Sarı Basın Kartı’na sahip olabilmek için de yine bir medya kuruluşunda çalışıyor olmak gerekmektedir.

Medya’da günümüzdeki sahiplik yapıları düşünüldüğünde, bu şartlar altında gazeteci, mesleğini icra edebilmek için, büyük medya işletmelerinde işçi olmaktadır. Bunun sonucunda gazeteci hangi şirkette çalışıyorsa, onun kurallarına göre mesleğini icra etmek zorunda kalarak özgürlük kavramından uzaklaşarak medya işletmelerinin kontrolüne bırakılmaktadır. Çalışmada bu tespit doğrultusunda Türkiye’deki medya şirketlerinin yayın ilkeleri incelenerek muhabirlerin haber üretimini gerçekleştirirken ne tür bir beklentiyle karşı karşıya kaldığının ortaya konması amaçlanmıştır.

Türkiye’de Gazeteci

“Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi”ne göre, “Düzenli bir şekilde, günlük yahut süreli bir yazılı, görüntülü, sesli, elektronik veya dijital basın ve yayın organında kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup, çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Bilim Dalı, gizem.ozermis@gmail.com

konumu bu tanıma uygun olanlar.” gazeteci olarak belirlenmektedir (“Türkiye Gazetecilik Hak ve Sorumluluk Bildirgesi”, 2016).

Türkiye’de gazeteciler 1961’de yürürlüğe giren 212 sayılı “Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun” kapsamında fikir işçisi statüsünde çalışması konusundaki düzenlemeye rağmen bugün gazetecilerin çok az bir kısmı bu kanun kapsamında çalıştırılmaktadır. Buna göre, “Bu kanun hükümleri, Türkiye’de yayınlanan gazete ve mevkutelerle haber ve fotoğraf ajanslarında her türlü fikir ve sanat işlerinde çalışan ve İş Kanunu’ndaki ‘işçi’ tarifi şümulü haricinde kalan kimselerle bunların işverenleri hakkında uygulanır. Bu kanunun şümulüne giren fikir ve sanat işlerinde ücret karşılığı çalışanlara gazeteci denir.” (Girgin, 2014 s. 332). Bu yeni haliyle, madde bugün de geçerlidir.

Kanunun gazetecilere tanıdığı haklar işletmeler tarafından ağır bulunduğu için birçok gazeteci 4857 sayılı “İş Kanunu”na göre çalıştırılmaktadır. Bu da gazeteciler için iş güvencesinden yoksun bir ortam yaratmaktadır. Gazetecilere sağlanan haklar ne ölçüde geliştirilirse geliştirilsin, bunlar iş güvencesi ile tamamlanmadıkça büyük ölçüde uygulanamayacak ve kâğıt üzerinde kalmaktan öteye geçemeyecektir. Bunun sonucu olarak, Şakar’ın da belirttiği gibi, gazetecilik mesleğinin gerektirdiği bağımsızlık güvence altına alınamamış olacaktır (Şakar, 2002, s. 14).

Bugünkü şartlarda gazetecilik öyle bir meslektir ki bir yandan gazetecilik alanında yükseköğrenim görmek “gazeteci” sıfatı kazanmaya yetmemekte, yine bu alanda öğrenim görmeden, herhangi bir eğitim almadan da bu sıfat kazanılıp “gazeteci” olunabilmektedir. Gazeteciliği bu çerçevede ele alan, gazetecinin iş güvencesi ve çalışma koşullarını buna göre düzenleyen anlayış, gazeteci sıfatını kazanmayı nasıl mülkiyet sahibinin istihdamına bağlamışsa, gazetecinin özgürlüğünün sınırlarını da aynı şekilde işverenin onayladığı çerçeveye belirlemiştir.

Mevcut yasalara göre gazeteci sıfatını kazanmak için bir medya kuruluşunda gazeteci olarak istihdam edilmek yeterlidir. Gazetecilik sıfatını vermek ise bir mevkute çıkaracağı beyan ederek işe koyulan herhangi birinin kararına bağlıdır. Berber dükkânı, ekmek fırını ya da başka bir işletme açmak ya da bir başka mesleğe mensup olmak için maddi imkanlardan başka belirleyiciler söz konusudur. Örneğin eczane açmak için bu konuda eğitim almış ve eczacılık diplomasına sahip olmak; berberlik yapmak için çıraklık ve kalfalık belgelerine sahip olmak gerekmektedir. Hukuk öğrenimi gören kişi baroya kaydolmadan avukatlık yapamaz. Ancak insanların kendi tanıklıkları dışında olan biteni öğrenebilecekleri en temel yapı olan kitle iletişim araçları için böylesi bir mesleki belirleyicilik söz konusu değildir. İnsanların kanaatlerini ve karar mekanizmalarını etkileme işlevi olan gazetecilik mesleği açısından bu sığ sığlığa sahip olmak sermayedarın bu sıfatı vermesine bağlıdır. İşveren mülkiyet ve yönetim konusunda herhangi bir ehliyete sahibi olmak zorunda değildir; fakat gazetecinin yasalar önünde “gazeteci” olarak kabul edilmesi, “gazeteci” ye ait yasal haklardan yararlanabilmesi işverenin kontrolündedir (Berzah & Çakır, 2010, s. 1).

Basına tanınan özgürlüklerle birtakım sınırlamalar da getirilmektedir. Bu da sorumluluk olmadan yetkinin olamayacağı düşüncesinden kaynaklanan bir yaklaşımdır. Ancak bu sınırlamaları kimlerin getirdiği asıl önemli noktadır. Özgen, medyanın ve gazetecilerin denetlenmesi konusunu şöyle tespit etmektedir:

Medya gibi önemli bir toplumsal yetki ve sorumluluklarının kimin tarafından belirleneceği konusu önemlidir. Anglo-Amerikan ülkelerin literatüründe geçen 'journalism Ethics' yani 'Basın Ahlakı' kavramının kimin tarafından belirleneceği konusunun önemi, bu kuralları koyacak oluşumun hangi güç odaklarını temsil ettiği ya da edeceği göz önünde bulundurulduğunda, daha iyi kavranmaktadır. Şüphesiz, böyle bir durumda gazetecinin de basın ahlakı ile ilgili uyması gereken kural ya da ilkeler dolaylı da olsa bu güç odakları tarafından belirlenmiş olacaktır. (2012).

Bu çerçevede Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Eski Başkanı Nezh Demirkent de büyük sermaye sahiplerinin medyaya girişiyle okuyucunun tüketiciye, yayıncınsa pazarlamacıya dönüştüğünü tespit etmektedir:

Sermayenin sansürü öylesine tehlikeli hale gelmektedir ki okuyucu artık sadece tüketici olarak görülmekte, yayıncı da pazarlamacılık yapmaktadır. Bizler daha çok iş adamı olan patronların istediği ürünü yapmakta, bunu pazarlamaya kalkışmaktayız. Limon satanla aramızda bir fark kalmamış gibi otomobil satışlarını savunuyor, beyaz eşya satıcıları haline gelebiliyor veya gayrimenkul komisyonculuğu yaptığımızı fark etmiyoruz. Bu arada yayıncılık yapıyoruz diye de bazı göstermelik haberler veriyoruz. (Demirkent 1995, s. 21).

Bir yandan sorumlulukların gereği olarak gazetecinin sınırlandırılması haklı gösterilse de diğer taraftan, baskı altında olan ve ticari bir kuruluşta işçi olarak çalışan gazetecinin ne derece basın ahlakı içinde kalabileceği tartışmalı bir konudur. Basın meslek ilkeleri ve ahlak ilkeleri habercilik konusunda gazeteciye yol gösterirken, çalıştığı kurumun ticari ve siyasi çıkarları konusunda özgür olamayan gazetecinin, özgürce haber yapması ve kamu yararını gözeten amaçlarla hareket etmesinin mümkün olup olmadığı sorgulanır. Yine Özgen, Aristoteles'e atıfta bulunarak bu konuyu şöyle belirlemiştir:

Eski yunan felsefeci Aristoteles, Nikomakhos Ahlakı'nda, ahlakla özgürlük arasındaki ilişkiyi çok çarpıcı biçimde şöyle ortaya koyar: 'Ahlaksallık hür iradeyi, gönüllü ve bağımsız bir seçimi gerektirir. Zorlama ve cehalet/bilgisizlik gibi iki neden dışında ancak özgür insandan ahlaklı davranış beklenir.' Bu anlayışa göre, bir gazetecinin kişisel olarak ahlaklı bir davranış içinde bulunması için 'onun' özgür bir iradeye sahip ve her türlü baskıdan olabildiğince uzak olması gerekir. Kanaatimizce bu konuda iki büyük baskı söz konusu olabilir. Bunlardan birincisi ekonomik diğeri de siyasal baskılardır. Zaten konunun temeline bakıldığında görülecektir ki her iki baskı türü de özellikle anti-demokratik uygulamaların söz konusu olduğu ülkelerde aynı kaynaktan ortaya çıkan ve basın özgürlüğünü tehdit eden mekanizmalarıdır. Bu tür baskılardan dolayı gerek gazeteciler gerekse basın bir takım güç odaklarıncı baskı altına alınmış ve etkisiz kılınmış olacaktır. (2012).

Türkiye'de Kitle İletişim Araçlarının Hazırladığı Yayın İlkeleri ve Gazeteci

Yayın ilkeleri her ne kadar haberin içeriği ve yayınlama politikalarıyla ilgili olsa da, bu noktada gazetecinin özgürlüğünü de sorgulamak gerekir. Nitekim BBC çok kapsamlı yayın ilkelerine sahiptir; çalışanları ise bu kuruluşların belirlediği ölçütlere göre hareket etmekle yükümlüdürler. Bu durumda basın özgürlüğü kavramını içerik ve gazeteci özgürlüğü olarak değerlendirmek gerekir.

Türkiye’de ana akım medyayı temsil eden kitle iletişim araçlarını elinde bulunduran şirketlerin belirlediği yayın ilkeleri incelendiğinde, pek çok kuruluşun yazılı ilkeleri olmadığı görülmektedir. Kamu yayıncılığı yapan TRT de dahil edildiğinde sahiplik yapılarına göre 11 büyük medya kuruluşundan bahsetmek gerekmektedir. Bu kuruluşların arasında sadece 4 grup “yayın ilkeleri” adıyla ilkelerini belirtmiştir. Diğer kuruluşların web siteleri ve kurum künyeleri incelendiğinde, tanıtım yazılarının içinde geçen “ilkeli yayıncılık” ibaresini destekleyici, düzenlenmiş yayın ilkeleri olmadığı görülmüştür. Bunların dışında kalan Doğan Medya, Cumhuriyet, Ciner Medya ve TRT’nin özellikle belirttiği yayın ilkeleriyle ilgili değerlendirmeye aşağıda yer verilmektedir.

Türkiye’nin tek kamu yayın kuruluşu olan TRT’nin yayın politikası yasalarla belirlenmiştir. 2954 sayılı “Türkiye Radyo Televizyon Kanunu”nun 5. maddesine göre Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Yayın İlkeleri olarak geçen maddeler, genel etik kurallarıyla haberin doğru, tarafsız ve çabuk verilmesi gibi genel niteliklerini barındırmaktadır. Kamu yayın organı olmasından dolayı yasalara bağlı ve devletin bütünlüğüne, milli güvenlik siyasetine ve ekonomik menfaatlerinin gereklerine uymayı ilke edinmiştir (“TRT Yayın İlkeleri”, 2016).

Ciner Yayın Holding bünyesinde kitle iletişim araçları, Show TV, Habertürk TV, Bloomberg HT ve Habertürk gazetesini ve diğer markalarının hepsini kapsayacak bazı kuralları, etik kurulunun kararıyla yayınlanmış ve yayın ilkeleri olarak belirlenmiştir. Yayınlanma tarihi açıklanmamış olan Ciner Yayın Holding’in yayın ilkeleri, genel etik kurallarını kapsamaktadır. Haberin temel öğelerinden “doğru, tarafsız yayın yapmak, fikir çeşitliliğine açık olmak ve kamu yararı gözetme” politikasına değinilmiş, öne çıkan nokta ise kamu yararı ve kurum kimliğini korumak olmuştur. Çalışan ve yönetici davranışlarını ile ilişkilerini düzenlemek amaçlı maddelere yer verilen ilkelere, üçüncü şahıslarla olan ilişkilerde de düzenleme amaçlı maddeler konulmuştur (“Ciner Yayın Holding Etik Kurul İlkeleri”, 2016).

Grubun yayın ilkelerinde özellikle üzerinde durulan bir diğer unsur ise ast-üst ilişkisini sağlamayı amaçlayan maddelerdir. Yöneticileri ilgilendiren maddelerde çalışma koşullarının sağlanması ve hakkaniyet kavramı üzerinde durulmaktadır. Çalışanlara yönelik ise kurumun hedeflerine ulaşmasını sağlamaları ve kurum kimliğini zedelememelerine yönelik sınırlılıkları belirleyen maddeler oluşturulmuştur. Basın özgürlüğünün korunmasına yönelik bir ibare bulunmazken, gazetecinin kurum çıkarlarını korumasına yönelik kısıtlamalar bu ilkelerin temel karakterini oluşturmaktadır.

Ciner Medya’nın yayın ilkeleri, gazetecilik açısından değerlendirildiğinde, gazeteci özgürlüğü, haber oluşum aşamalarında gazeteciye yol göstermesi, çalışanların hakları ve sorumluluklarının detayları ve temel meslek ahlak ilkeleri açısından yetersiz kalmaktadır. Yayın politikaları net ve detaylı bir şekilde açıklanmamakla birlikte, haber yapım ve yayın aşamalarında gazeteciye ışık tutacak öğeler bulunmamaktadır. Genel ahlak kuralları içeren bu yayın ilkelerinde Holding’in tüm markalarına genel bir çerçeve çizdiğini, özellikle medya mensupları için, habercilik anlayışını şekillendirecek ulusal ve evrensel yayın ilkelerine yer verilmediği gözlenmektedir.

Haberciliğe doğrudan atıfların bulunduğu yayın ilkeleri arasında Türkiye’de en kapsamlı içeriğin, Doğan Medya’nın “Doğan Yayın İlkeleri” ile Cumhuriyet gazetesi Yayın İlkeleri’nde

bulduğunu söylemek yerinde bir tespit olacaktır. Doğan Medya Grubu'nun ilk yayın ilkeleri 1999'da meslek etik ilkeleri adı altında yayınlanmış ve 20 maddeden oluşmaktaydı. 2012 de yapılan bir düzenlemeyle ilkeler 13 yıl sonra güncellenmiş oldu ve maddeler 20'den 34'è çıktı. Doğan Yayın İlkeleri, Aydın Doğan'ın ifadeleriyle dünyadaki New York Times, Washington Post, Le Monde, BBC ve CNN gibi pek çok medya kuruluşunun yayın ilkeleri incelenerek hazırlanmıştır (Doğan, 2016).

İlkeleri hazırlayan kurul; gazeteci, yazar ve profesörlerden oluşmakla birlikte, ilkelerin uygulanmasının gözetimi için Doğan Yayın Konseyi oluşturulmuştur. Büyük oranda BBC yayın ilkelerinin özeti olan Doğan Yayın İlkeleri, güncellenmesi sonrası 2012'de görsel ve yazılı basın olarak ayrılmış, pek çok konuda kapsamlı açıklamalar yapan kitapçıklar halinde hazırlanmıştır. Yazılı Basın ilkeleri 34 maddeden oluşurken, görsel ve işitsel basın ilkeleri başlıklar halinde olup, çalışanların yükümlülükleri, yaptırımlar, uygulama ve denetleme bölümleri bu kitapçıkta yer almaktadır. İki kitapçıkta da ortak nokta ise yine ilkeleri hazırlayan kurul tarafından oluşturulan ve 8 maddeden oluşan Ortak Değerler (1. Güven, 2. Bağımsızlık, 3. Doğruluk ve gerçeklik, 4. Tarafsızlık, çoğulculuk hakkaniyet, 5. Toplum değerlerine uyum, 6. Kişilik hakları ve özel hayatın korunması, 7. Şeffaflık ve hesap verilebilirlik, 8. Kurumsal saygınlık) bölümüdür.

Cumhuriyet gazetesinin yayın ilkelerinin tam olarak kimin tarafından ve ne zaman yayınlandığı belirtilmemiştir. Kurucusu Yunus Nadi'den beri amaç edindikleri ilkelerle ilerlediklerini belirttikleri açıklama şu şekildedir:

Cumhuriyet ne hükümet ne de parti gazetesidir. Cumhuriyet yalnız Cumhuriyet'in, bilimsel ve yaygın anlatımıyla demokrasinin savunucusudur. Cumhuriyet, demokrasi fikir ve esaslarını yıkmaya çalışan her kuvvete karşı mücadele edecektir. Ülkemizde her anlamıyla gerçek bir demokrasi kurulması için bütün varlığı ile çalışacaktır. Cumhuriyet Atatürk devrim ve ilkelerinin açtığı "aydınlanma" yolunda, aklın bağımsızlıktan, bilimin dinden bağımsızlaşması, Laiklik ilkesinin toplumca benimsenmesi için çaba gösterecektir. "İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Bildirgesi"ni demokrasinin evrensel anayasası olarak benimseyen Cumhuriyet, amaçlarına ancak Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ve bütünlüğü kapsamında ulaşılabileceğini temel ilke sayar. ("Cumhuriyet Gazetesi Yayın İlkeleri", 2016).

Cumhuriyet gazetesinin yayın ilkeleri, Doğan Medya'nın ilkeleri kadar kapsamlı olmasa da 11 maddelik genel hükümler ve 21 maddelik yayın ilkesinden oluşmaktadır. Temel meslek ahlak kurallarını ve gazetecinin sorumluluklarının yanında ve özgür hareket etmesini de sağlayan önemli noktalar belirtilerek oluşturulmuş, gazeteciye ışık tutabilecek açıklamaları içermektedir. Yayın ilkelerini oluştururken herhangi bir kurumdan veya kişiden alındığına dair bir açıklama vermemiş olan Cumhuriyet gazetesi, ilkelerin son maddesinde Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin, "Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi"nin Cumhuriyet yayın ilkelerinin tamamlayıcısı olarak kabul edildiğini ifade etmiştir. Gazetecinin özgürlüğü ve hakları konusunda yukarıda bahsi geçen iki kurumun ilkeleri karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Cumhuriyet gazetesi ve Doğan Medya Grubu'nun yayın ilkeleri karşılaştırıldığında, medya kuruluşunda fikir işçisi durumundaki gazetecinin özgürlüğü konusundaki maddeler arasında en önemli farklılık siyasi parti üyeliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet bu konuda

gazeteciye yasak koymazken, mesleki itibarı zedelememek için belli şartlar sunmaktadır. Cumhuriyet gazetesi Yayın İlkeleri'nde bu konu, "Cumhuriyet gazetesi çalışanları bir siyasi partiye üye iseler, gazetedeki faaliyetleri ile siyasi çalışmalarını ayrı tutmaya özen gösterirler. Siyasi parti üyesi yazarlar yazılarını üyesi buldukları siyasi parti içindeki konumları ya da faaliyetleri için kullanamazlar." şeklinde ifade edilmiştir. ("Cumhuriyet Gazetesi Yayın İlkeleri", 2016).

Doğan Yayın İlkeleri'nde ise siyasi parti veya herhangi bir spor kulübünde bile görev almak veya üye olmak doğrudan yasaklanmıştır. Meslek ahlakı açısından mesleğin çıkar amaçlı kullanılması konusundaki kaygılar anlaşılmalı beraber, gazetecinin de bir birey olduğunu unutmamak gerekir. Nitekim bu durumun duygusal sebeplere yol açacağını ve önüne geçilemeyeceğini düşünen Doğan Medya tamamen yasak koymayı tercih etmektedir. Bu yasak şu şekilde dile getirilmiştir:

Gazeteci, mesleki çalışmalarını her türlü çıkar ve nüfuz ilişkisinin dışında tutar; gazetenin ya da gazetecinin itibarını sarsacak türden bir faaliyet ve organizasyon içinde olamaz, herhangi bir profesyonel spor kulübünde ve herhangi bir siyasi partide aktif görev alamaz. Doğan TV çalışanları bir siyasi parti ya da aday için çalışamaz, kampanya yürütemez, herhangi bir tanıtım faaliyetine katılamazlar. Editoryal kadrolar ve ekranda yer alan yüzler siyasi partilere ve adaylara bağlı yapamazlar. ("Doğan Medya Yayın İlkeleri", 2016).

Cumhuriyet Gazetesi çalışanlarına bir siyasi parti üyeliği konusunda esneklik sağlamak ve bu pozisyon için konumlarını kullanmamaları konusuna vurgu yaparken, Doğan Medya, Yayın İlkeleri ile böyle bir ilişkiyi tamamen engellemektedir

Bir diğer önemli nokta, iş dışı faaliyetler ve ticari faaliyetler konusudur. Cumhuriyet gazetesi, çalışanlarının herhangi bir ticari faaliyette bulunamayacağını şu şekilde belirtiyor: "Cumhuriyet gazetesi ve yayınlarında çalışanlar bir ticari kuruluşun danışma ya da yönetim organlarında görev alamazlar." ("Cumhuriyet Gazetesi Yayın İlkeleri", 2016). Doğan Medya ise iş dışı faaliyetleri kurum içinde izne bağlıyor: "Doğan TV çalışanları, önceden şirket yönetiminden yazılı izin almadan, ticari faaliyette bulunamaz, başka kuruluşlara ya da kişilere hizmet veremez ya da başka kuruluşlarda sorumluluk üstlenemez. Kamu yararına çalışan kuruluşlar, spor kulüpleri, eğitim kurumları ile ilgili dernekler, hobi kurum/dernekleri ve baro, oda benzeri meslek kuruluşları bu kapsamın dışındadır." İzinli olsa bile iş dışı faaliyetlerin asıl iş saatlerini etkilememesi gerektiğini de vurgulayan Doğan Medya, gazetecinin haklarını savunduğunu ise şu maddeyle belirtiyor: "Doğan TV Holding, kurumsal sorumluluğu çerçevesinde çalışanlarının bir yurttaş olarak sorumluluklarını yerine getirmelerini, meslek kuruluşlarında, yardım faaliyetlerinde çalışmalarını destekler. Doğan TV Holding'in çalışanlarının bireysel haklarını kısıtlaması söz konusu değildir." ("Doğan Medya Yayın İlkeleri", 2016).

Hem gazetecilik hem de ifade özgürlüğü konusunda en önemli noktalardan biri sosyal medyada yer alma konusu olarak görülmektedir. Pek çok kurum çalışanlarının şirket ideolojisiyle hareket etmesini bekler ve hatta çoğu zaman bu uyumsuzluklar yüzünden işten çıkarılmalar yaşanabilir. Bu konu, Cumhuriyet gazetesinin yayın ilkelerinde şu şekilde ifade edilmiştir:

Çalışanlar sosyal medyanın farklı alanlarında reklam propaganda faaliyetleri yapamazlar. Bu alanlarda gazete ve gazetecilik kimliğini zedeleyici beyanlarda bulunamaz, yakışsız ve kaba üslup kullanamazlar. Televizyon, radyo programlarına konuşmacı olarak çağrılan sosyal medyayı kullanan Cumhuriyet çalışanları, yazarları kurumsal kimliği zedeleyici üslupla konuşmaz, yazmazlar. (“Cumhuriyet Gazetesi Yayın İlkeleri”, 2016).

Bu ifadelerle sosyal medyada kurum kimliğini korumayı amaçlarken, düşünce ve ifade özgürlüğü konusunda gazeteciyi de şu kuralla korumaktadır:

Cumhuriyet gazetesi ve yayınlarında çalışanlar devlet ve hükümet yöneticilerinin, siyasi partilerin politikalarına, ulusal ve uluslararası politikalar alanında ön yargılara, resmi görüşlere değil halkın gerçekleri öğrenme hakkına dayanarak yayın yaparlar. Cumhuriyet mensupları inanmadıkları bir görüşü savunmaya ve meslek ilkelerine aykırı iş yapmaya zorlanamazlar. (“Cumhuriyet Gazetesi Yayın İlkeleri”, 2016).

Doğan Medya Yayın İlkeleri’nde ise sosyal medya konusunda daha keskin çizgilerle belirlenen ve kurum kimliğini gazetecinin hareket sınırları olarak belirleyen madde şu şekildedir:

Doğan TV çalışanları, haber, yayın, program, görüntü çekimi vb. her türlü faaliyetlerinde, iş ilişkilerinde, internet ve sosyal medyada kurum kimliklerini ve konumlarını açıkça ve anlaşılır şekilde belirtirler. Doğan TV çalışanları, sosyal medya ağlarındaki kişisel faaliyetlerini hem kurumsal kimliklerini hem de Doğan TV Holding’in itibarını zedelemekten sürdürmekle yükümlüdürler. Bu konuda sorun yaşamamak için: Sosyal medya ağlarında şeffaf olun, kimliğinizi saklamayın, takma kimlik kullanmayın, Doğan TV içindeki konumunuzu anlaşılır şekilde belirtin. Kendi kanalınızın ekranında söyleyemeyeceğinizi, gösteremeyeceğinizi sosyal medya ağlarında paylaşmayın. Rakiplerimizden gelen paylaşımları yeniden iletmeyin. (“Doğan Medya Yayın İlkeleri”, 2016).

Yine gazetecilere destek ve kurumun otokontrolü niteliğinde iki madde her iki kuruluşta da dikkat çekmektedir. Bunlar, muhabirlerin hediye kabulüne ve haber gezilerinin ücretlerinin kurum tarafından karşılanmasına dair maddelerdir. Bu iki maddeyi de önemli kılan hem gazeteci hem de haber kaynakları açısından bir bağlayıcılık yaratmasıdır. Bu konuda aynı tutumu sergileyen Doğan Medya ve Cumhuriyet Gazetesi şu maddelerle duruma açıklama getirmişlerdir: Cumhuriyet’in açıklaması şöyledir:

Cumhuriyet gazetesi çalışanları kural olarak hediye kabul etmezler. Tanıtım amaçlı özel anlam taşımayan ya da bayram, yılbaşı, vb. özel günlerde geleneksel olarak verilen armağanların değeri kabul edilebilecek ölçüleri aşamaz. Cumhuriyet gazetesi ve diğer yayınlarda çalışanlar medya davetleri konusunda titiz davranırlar. Muhabirler ve editörler katıldıkları gezilerle ilgili yaptıkları haberlerde davet edenlere özel bir ayrıcalık gösteremez, övgü amaçlı yayın yapmazlar. Gazete ve diğer yayınlarda yönetici konumlarında olanlar konferanslara, bilimsel toplantılara çağrılı olmak dışında bu türden ticari amaçlı gezilere katılamazlar. Temsil amacıyla katıldıkları gezilerin masrafları gazete tarafından ödenir. Üst düzey siyasi gezilerde tarafsızlık ve haberde gerçekçilik ilkesinin zedelenmesine izin verilmez. (“Cumhuriyet Gazetesi Yayın İlkeleri”, 2016).

Aynı konuda Doğan Medya’nın yaklaşımı da benzerdir:

Gazete ve dergi çalışanlarının yayın amaçlı gezilerinin giderlerini karşılar. Davetle yapılacak gezilerde ise, gezilere gidilmesi ilgili birim yöneticisinin iznine bağlıdır. Davetle katılınan gezinin haber yapılması

halinde, yayında, gezinin davet olduğu mutlaka belirtilir.” ile “Doğan TV yöneticileri ve çalışanları, değerlendirmelerini, dürüstlüklerini veya tarafsızlıklarını etkilemeyi hedefleyen, ya da hedefliyormuş görüntüsü yaratabilecek hiçbir hediye kabul edemezler. Para değeri yüksek hediyeler, hisse senedi, yatırım payı bu kapsamdadır. (“Doğan Medya Yayın İlkeleri”, 2016) ifadelerine yer vermiştir.

Sonuç

Türkiye’de gazetecilik mesleğini icra eden gazeteciler, temel hak ve özgürlükleri bağlamında dernek, kurum ve sendikalar tarafından sağlanan haklara tâbi olsalar da çalıştıkları kurumun izin verdiği ölçüde özgürdüler. Bu çıkarımları yaparken yukarıda da belirtildiği gibi en büyük etkenler ekonomik ve politik belirleyicilerdir. Medya şirketlerinin başka sanayi dallarında var olmaları, medya sahipliğini bir ticari şirket yönetimine evirmekte ve çalışanların da kâr amaçlı hizmet mantığıyla çalıştırılmalarına sebep olmaktadır. Kamu yararı kavramı medya şirketinin yayın ilkelerinde sıklıkla kullanılsa da yapısal olarak siyasi ve ekonomik çıkarlara bağımlı sermaye sahiplerinin ana amacının piyasada var olmak biçiminde belirlemek yerinde görünmektedir.

Yayın ilkeleri ile medya kuruluşlarının, kendi kuralları ve hedefleri belirlenmektedir. Yasa ve temel ahlak kurallarının yanı sıra mesleki etkinliğin düzenlenmesi noktasında böylece kurumsal varlıklarını ortaya koymaktadırlar. Lakin görülüyor ki Türkiye bu anlamda fazlasıyla eksik durumdadır. Ana akım medya işletmelerinin çoğu özel yayın ilkeleri belirlememiştir. İncelemeye konu olan iki kuruluşun yayın ilkeleri evrensel ahlak kurallarının kısa ve kuruluşlar açısından işlevsel biçimde yorumlanmış bir özeti niteliğindedir.

Cumhuriyet gazetesi ve Doğan Medya’nın yayın ilkeleri incelendiğinde görülmüştür ki temel hak ve özgürlükler hatırlatılmakta ve ahlaki yükümlülükler değinilmektedir. Diğer medya kuruluşlarına oranla ilkeli yayıncılık söyleminin içini dolduran Cumhuriyet gazetesi ve Doğan Medya, bu konuda Türkiye’de örnek nitelikte görülebilir. Lakin uluslararası platformda değerlendirildiğinde Türkiye’deki medyanın, gazetecilik mesleğini ve gazeteciyi geliştirmekten öte, baskı ve görünmeyen kurallarla sindirmeye çalıştığını ve mesleğin en önemli ilkeleri olan kamu yararı, basın ve ifade özgürlüğünü değil kurum çıkarlarını önceleyen bir habercilik anlayışını benimsetmekte olduklarını söylemek gerekmektedir.

Kaynaklar

- Ciner Yayın Holding Etik Kurul İlkeleri. (2016, 14.Kasım). *Ciner Yayın Holding resmi web sitesi*. 14.11.2016 tarihinde <http://www.cineryayinholding.com.tr/etik-kurul> adresinden edinilmiştir.
- Cumhuriyet Gazetesi Yayın İlkeleri. (2016, 16.Kasım). *Cumhuriyet Gazetesi resmi web sitesi*. 16.11.2016 tarihinde http://www.cumhuriyet.com.tr/yayin_ilkeleri adresinden edinilmiştir.
- Çakır Berzah, M., & Çakır, M. (2010). (İletişim özgürlüğünün bir ölçütü olarak) “Gazetecinin iş güvencesi”. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1(1),61-98. 12.12.2016 tarihinde <https://eski.arel.edu.tr/pages/iletisimfakulte/dergi/gazeteci.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Demirkent, N. (1995). *Medya medya*. İstanbul: Dünya Yayınları.
- Doğan, A. (2016). Bu ilkeleri bizzat gazeteciler hazırladı. *CNNTÜRK.com*. 16.11.2016 tarihinde <http://www.cnnturk.com/yayin-ilkeleri> adresinden edinilmiştir.
- Doğan Medya Yayın İlkeleri. (2016, 16. Kasım). *Doğan Holding resmi web sitesi*. 16.11.2016 tarihinde http://www.doganholding.com.tr/_files/pdf/yayin_ilkeleri_yazili_basin.pdf adresinden edinilmiştir.
- Girgin, A. (2014). *Gazeteciliğin temel ilkeleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Özgen, M . (2012). “Etik Değerler Açısından Gazeteci Kimdir?”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3, 69-82. 14.11.2016 tarihinde <http://istanbul.dergipark.gov.tr/iuifd/issue/22889/244891> adresinden edinilmiştir.
- Şakar, M. (2002) *Basın iş hukuku: Gazetecilerin çalışma ilişkileri*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- TRT Yayın İlkeleri. (2016, 16.Kasım). *TRT resmi web sitesi*. 16.11.2016 tarihinde <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/YayinIlkelerimiz.aspx> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Gazetecilik Hak ve Sorumluluk Bildirgesi. (2016, 29. Kasım). *Türkiye Gazeteciler Cemiyeti resmi web sitesi*. 29.11.2016 tarihinde <http://www.tgc.org.tr/bildirgeler/turkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html> adresinden edinilmiştir.

